

Ορθόδοξη Προσέγγιση του Πόνου και της Ασθένειας

Δημήτριος Παπαγεωργίου

Orthodox Approach of Pain and Disease

*RN, MSc, PhD, Προϊστάμενος,
Ογκολογικής Κλινικής,
Ευρωκλινική Αθηνών, Αθήνα*

Εισαγωγή

Από τη στιγμή που κάποιος άνθρωπος γεννιέται είναι βέβαιο ότι σε κάποια στιγμή της ζωής του θα πονέσει, θα στεναχωρηθεί, θα αρρωστήσει και σίγουρα θα πεθάνει. Ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών κ.κ. Ιερώνυμος σε μήνυμα που απέστειλε στο δέκατο Πανελλήνιο Λειτουργικό συμπόσιο που πραγματοποιήθηκε στον Βόλο το 2008, ανέφερε ότι η πρώτη και ειλικρινής επίγνωση του ανθρώπου είναι η συνείδηση που αποκτά ότι στη ζωή αυτή, συχνά οι εναλλαγές οριακά καθορίζονται από πόνους και θλίψεις, από άλγος και οδύνη. Τούτο δεν αγγίζει μόνο το σώμα του ανθρώπου αλλά και την ψυχή και τον οδηγεί αναγκαστικά στην αντιμετώπιση βασικών υπαρξιακών ερωτημάτων. Τον οδηγεί να κινείται ανάμεσα στην απελπισία και την ελπίδα, στην ανυπομονησία της λύτρωσης και την αισιοδοξία της υπομονετικής προσδοκίας. Ιδιαίτερη όμως σημασία έχει και ο τρόπος με τον οποίο αντιδρά ο άνθρωπος σε όλες αυτές τις προκλήσεις, γιατί είτε διολισθαίνει σε παράλογες συμπεριφορές και απονενομημένα διαβήματα είτε βρίσκει καταφυγή στην υπέρλογη του Θεού παρουσία και ενέργεια.

Αίτια ασθένειας

Το βασικό ζήτημα που απασχολεί τον άνθρωπο, από δημιουργίας κόσμου, είναι τα αίτια και η προέλευση της ασθένειας και του πόνου. (α) Ένα πρώτο αίτιο της ανθρώπινης ασθένειας θα μπορούσε να θεωρηθεί η προπατορική αμαρτία. Στο βιβλίο της Γενέσεως διαβάζουμε ότι ο άνθρωπος, όπως και ο κόσμος ολόκληρος, δημιουργήθηκε από τον Θεό «καλός λίαν» και τοποθετήθηκε στον παράδεισο. Η παρακοή όμως του Αδάμ είχε ως αποτέλεσμα να εξοριστεί. Έτσι από την αφθαρσία και την αιωνιότητα βρέθηκε στην παραφύση κατάσταση της αμαρτίας, της φθοράς και σύμφωνα με τους πατέρες της ασθένειας.^{1,2}

Υπεύθυνος αλληλογραφίας:

Δημήτριος Παπαγεωργίου
Σκουφά 2, 122 43 Αιγάλεω, Αθήνα
Τηλ: (+30) 6972 903 879, 211-72 08 242
e-mail: dimpapa75@yahoo.gr

(β) Ένα δεύτερο αίτιο θα μπορούσαν να θεωρηθούν οι προσωπικές αμαρτίες. Όταν ο Χριστός θεράπευσε τον παραλυτικό στην Καπερναούμ του είπε «Θάρσει, τέκνον, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι». ³⁻⁵

(γ) Ένα τρίτο αίτιο θα μπορούσε να θεωρηθεί η διαβολική ενέργεια. Για την περίπτωση της ίασης της συγκύπτουσας γυναίκας, ο Ευαγγελιστής Λουκάς τη χαρακτηρίζει, «θυγατέρα Ἀβραάμ οὖσαν, ἣν ἔδησεν ὁ σατανᾶς ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη». ⁶

Η ασθένεια σύμφωνα με τους πατέρες της εκκλησίας, προέρχεται από τη Θεία παιδαγωγία, με τον Θεό να παρχωρεί ασθένειες με σκοπό την παιδαγωγή και τον εξαγνισμό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο πολύαθλος Ιώβ ο οποίος αν και δίκαιος και αγαθός υπέστη φοβερές δοκιμασίες, μέχρι που ασθένησε με λέπρα την οποίαν το κείμενο την ονομάζει ἑλκος πονηρόν. Ο απόστολος Παῦλος στη Β' προς Κορινθίους επιστολή του γράφει «ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ». ⁷

Ο Ιερός Χρυσόστομος αναφέρει: «ἐγὼ δέ καί εὐηργετῆσθαι αὐτόν φημι ἀπὸ τῆς πηρώσεως». Επομένως τό πάθος της ασθένειας δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται μόνο ως πόνος, αλλά πρέπει να παρουσιάζεται και η άλλη όψη του, της πνευματικής ωφέλειας που προξενεί. Ο Ιερός Χρυσόστομος χαρακτηριστικά αναφέρει: «Ὡςπερ οὖν τὰ κακὰ οὐκ ἔστι κακὰ τὰ κατὰ τὸν παρόντα βίον· οὕτως οὐδὲ τὰ ἀγαθὰ ἀγαθὰ· ἀλλ' ἁμαρτία μόνη κακόν, πῆρως δὲ οὐ κακόν». ⁸

Εμπειρίες πόνου μέσα στη ζωή της εκκλησίας

Ο πόνος και η ασθένεια μέσα στην εκκλησία δεν αφορούσε μόνο τους κοσμικούς αλλά και τους ίδιους τους Αγίους. Πολλοί πατέρες και Άγιοι της εκκλησίας ήταν φιλάσθενοι και πολλές φορές έφτασαν μέχρι τον θάνατο, με πόνο οδύνη, φόβο και απελπισία. Ο Μέγας Βασίλειος από μικρός λεπτοκαμωμένος, φιλάσθενος, με αδύναμη κράση, πυρετούς και πόνους. Σε μια δύσκολη στιγμή της ζωής του αναφέρει χαρακτηριστικά: «Εμὲ δὲ ἐπέλιπε παντελῶς τό σῶμα, ὥστε μηδέ τὰς σμικροτάτας κινήσεις δύνασθαι ἀλύτως φέρειν, ἢ ἀρχαία πληγὴ μου, τό ἦπαρ τοῦτο διαδεξάμενον, ἐπέκλεισε μέν με σιτίων, ἀπεδίωξε δὲ τῶν ὀμμάτων τόν ὕπνον, ἐν μεθορίοις δὲ κατέσχε ζωῆς καὶ θανάτου». ⁹

Ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος ήταν καχεκτικός και φιλάσθενος. Πόνεσε όμως όχι μόνο σωματικά αλλά και ψυχικά. Έχασε τον αδερφό του Καισάριο σε ηλικία 37 ετών και την αδερφή του Γοργονία 40 ετών η οποία

άφησε 6 μικρά ορφανά παιδιά. Μέσα σε λίγους μήνες έχασε τους γονείς του Γρηγόριο και Νόννα. Τον Ιανουάριο του 379 μ.Χ. πληροφορήθηκε την είδηση του θανάτου του αδερφικού του φίλου του Μ. Βασιλείου. Σε μια στιγμή βαθύτατης θλίψης έγραψε προς τον νεαρό ρήτορα Ευδόξιο: «με ερωτάς πώς πηγαίνουν τα δικά μου. Τον Βασίλειο δεν τον έχω πλέον, τον Καισάριο δεν τον έχω, τον πνευματικό αδερφό και τον σωματικό. Το σώμα μου είναι ησθενικό, το γήρας εκάλυψε την κεφαλήν μου, οι φροντίδες είναι πολύπλοκες, τα πράγματα πιεστικά, δεν υπάρχει εμπιστοσύνη σε φίλους, η εκκλησία είναι αποίμαντη. Τα καλά εξασθενίσθησαν τα δεινά ξεσπάθωσαν. Πλέομαι μέσα σε νύχτα, πουθενά δεν υπάρχει φάρος, ο Χριστός κοιμάται; τι μου μέλλεται; Μια λύση υπάρχει για εμέ ο θάνατος, αλλά αν κρίνω από τα παρόντα, και τα επόμενα μου φαίνονται ζοφερά. ¹⁰ Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος ήταν άνθρωπος του πόνου. Είχε ασθενική κράση και υπέφερε από το στομάχι και από συνεχείς πυρετούς. Στην εξορία του (70 ημέρες ταξίδευε) γράφει στην Ολυμπιάδα. «Επανάληθα στη ζωή από αυτές τις πύλες του θανάτου. Επί δύο μήνες δεν διέφερα καθόλου από νεκρός. Ζούσα τόσο όσο ήταν αρκετό, για να αισθάνομαι τα βάσανα που με έχουν περικυκλώσει. Για εμένα όλα, η ημέρα, το μεσημέρι, ήταν νύκτα. Και επί πλέον έμενα καρφωμένος στο κρεβάτι». ¹¹

Η Αγία Συγκλητική σε ηλικία 80 ετών, αγωνίστηκε τρεις ολόκληρους μήνες με τις ανυπόφορες πληγές της. Η σωματική της δύναμη χαλάρωνε κάθε μέρα, γιατί δεν μπορούσε να βάλει τίποτα στο στόμα της, αλλά και να κοιμηθεί από τους πόνους. ¹² Ο όσιος Βενιαμίν έπαθε φοβερή υδρωπικία και πόναγε πολύ. ¹³ Ο Κύριλλος ο σκυθοπολίτης στον ωραίο βίο που έγραψε για τον όσιο Σάββα τον ηγιασμένο, αναφέρει ότι έφυγε από το μοναστήρι και πήγε σε ένα έρημο νησάκι να ασκητέψει. Εκεί από τον φθόνο των δαιμόνων έπεσε και κήκε κι έπαθε εγκαύματα στο πρόσωπο και στο σώμα του, έχασε και τα γένια του και υπέφερε από αφόρητους πόνους. ¹⁴

Το ερώτημα όμως που δημιουργείται είναι ποια θα μπορούσε να είναι η σωστή αντιμετώπιση της ασθένειας και του πόνου.

Ο σημερινός ευδαιμονισμός υπερτονίζει την αξία του σώματος. Έτσι ο άνθρωπος πανικόβλητος τρέχει όχι μόνο στους ιατρούς, αλλά και στον πρώτο τυχόντα άνθρωπο, που του υπόσχεται εύκολη και ανώδυνη ζωή. Αναζητά ακόμα και θεωρούμενους ανθρώπους του Θεού με υπερφυσικές δυνάμεις προκειμένου να τον λυτρώσουν άμεσα από τα δεινά της ασθένειας.

Ο Κύριος ερώτησε τον παραλυτικό «θέλεις ύγιης γενέσθαι;». Η απάντηση του παραλυτικού ότι δεν έχω άνθρωπο να με βοηθήσει, βρίσκει ανταπόκριση στο πρόσωπο τόσων ανθρώπων που πονούν και είναι μόνοι αναζητώντας τον δικό τους σωτήρα για να τους βγάλει από αυτή τη δύσκολη κατάσταση.¹⁵

Προϋπόθεση όμως για να ενεργήσει η χάρις του Θεού είναι η πίστη. Οι δύο τυφλοί ζήτησαν από τον Χριστό να τους ελεήσει. «Ίησοῦ Υἱὲ Δαβὶδ ἐλέησον μέν». Ο Χριστός τους ρώτησε. «Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι;» και αφού απάντησαν «ναί Κύριε», έλαβαν την ίαση.¹⁶ Η πίστη όμως πρέπει να συνοδεύεται από ταπείνωση, υπομονή και εμπιστοσύνη στην αγάπη και το έλεος του Θεού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Χαναναία η οποία «Ουδέ γάρ ἐτόλμησεν ἐλθεῖν εἰς τὰ ἱεροσόλυμα, φοβουμένη και ἀναξίαν ἐαυτὴν τιθεμένη». Δεν απογοητεύτηκε, ούτε απόρησε για την αρνητική στάση του Κυρίου. Και όταν ο Κύριος της είπε «οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις», δεν αγανάκτησε αλλά με ταπείνωση απάντησε «ἡ δὲ εἶπε· ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν».¹⁷ Ο άνθρωπος μπροστά στον πόνο, γίνεται καρτερικός, πρόθυμος να υπακούσει, να ταπεινωθεί και να παραδώσει τον εαυτό του στον Θεό. Ο Ιώβ καταγράφει χαρακτηριστικά: «ἡ καρδία μου ἐταράχθη, ἐγκατέλιπέ με ἡ ἰσχύς μου, καὶ τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου, καὶ αὐτὸ οὐκ ἔστι μετ' ἐμοῦ». Η δοκιμασία του έφτασε σε τέτοιο βαθμό, που η πίστη του και η αντοχή του άρχισαν να κάπνουν και να καταριέται την ημέρα της γεννήσεώς του. «Μετά τούτων ἤνοιξεν ὁ Ιὼβ τὸ στόμα του και κατηράσθη τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη».¹⁸ Ο Θεός επιτρέπει το πάθος να αγγίξει τα ψυχικά όρια του δοκιμαζόμενου πιστού, ώστε να φανεί η διά της υπομονής πνευματική του δύναμη. Ο Μ. Βασίλειος αναφέρει. «Προσεύχου οὖν τῷ Θεῷ μετὰ φόβου καὶ ταπεινοφροσύνης. Ὅταν οὖν ἀποτεινῇς. Αὐτὸς γάρ σε ἔπλασε καὶ κήδεταί σου τῆς σωτηρίας καὶ οἶδε πῶς ἐκάστῳ συμφέρει, εἴτε ὑγιαίνειν εἴτε ἀσθενεῖν· ἀλλ' αἶτει καθὼς προσετάχθης, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ».¹⁹

Ο Άγιος Γρηγόριος μιλάει για ασθενή υγεία και για υγιή ασθένεια. Μια υγεία ασύνετη που παράγει αμαρτία καλύτερα να περιφρονείται. Μια ασθένεια που παράγει νικητές να γίνεται σεβαστή. Σε ένα ποίημά του προς τον εαυτό του αναφέρει: Κέρδος από τους γιατρούς έλαβα αυτό. Το να μη θεωρώ Χριστέ μου κανέναν ανώτερο από εσένα, από τον οποίον προέρχονται όλα και η δύναμη των φαρμάκων. Είμαι τραυματισμένος, έχω

κάποιο κεντρί που με ωθεί στον φόβο του Θεού. Ξέρω πως ευεργετούμαι. Όμως σταμάτησε την ασθένεια. Κι αν δεν είναι θέλημά σου, δώσε μου τη δύναμη να την υποφέρω καρτερικά. Σύμφωνα με τον Μ. Βασίλειο την ασθένεια οι δίκαιοι τη δέχονται ως άσκηση και με την υπομονή τους αναμένουν τον στέφανο της δικαιοσύνης. Ο Απόστολος Παύλος θεωρεί καύχημα την ασθένειά του. «Ὑπὲρ τοῦ τοιοῦτου καυχῆσομαι, ὑπὲρ δὲ ἐμαυτοῦ οὐ καυχῆσομαι εἰ μὴ ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου... μοι ἄρκεῖ σοι ἡ χάρις μου ἢ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται».²⁰

Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος αναφέρει: Όταν πονάς να σκέφτεσαι ότι δεν είσαι μόνος και άλλοι άνθρωποι πονούν. Μην πτοείσαι στήσε το θυσιαστήριό σου στο κρεβάτι σου, ψάλλε, τραγούδησε, μη φοβάσαι. Μην ξαπλώνεις και την ψυχή σου βάστα την ορθή σε πνευματικό χοροτράγουδο. Χόρευε με τον Ησαΐα, τους Αγγέλους, τον χορό των Αγίων και ζήτα τις πρεσβείες τους.²¹

Ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς σε μια επιστολή του στην αδερφή του μοναχή Ξένη μεταξύ άλλων τις αναφέρει: Όπως τα δένδρα και τα φυτά τον χειμώνα πρέπει να δεχτούν και να υπομείνουν τις ταλαιπωρίες, τα δεινά και τις δυσκολίες του χειμώνα, για να φυλλορροήσουν την άνοιξη και να ανθίσουν, έτσι πρέπει γενναία να υπομείνει κάποιος τους πόνους των πειρασμών, ώστε στο τέλος να κατασκηνώσει στις ουράνιες αποθήκες. Είναι απαραίτητη η υπομονή στους εκούσιους και τους ακούσιους πόνους προς πνευματική τελείωση. Αν αγαπάμε τον Θεό πραγματικά, δεν το φανερώνουμε με ωραία λόγια τόσο, όσο διά της υπομονής των θλίψεων των πειρασμών όπου κερδίζουμε τη δοκιμή, την κρίση και την επιβράβευση.²²

Συνοψίζοντας

Το νόημα της ανθρώπινης ύπαρξης αποτελούσε, αποτελεί και θα αποτελεί πάντα ένα φιλοσοφικό ερώτημα. Ο κάθε άνθρωπος αναζητά απαντήσεις στα δύσκολα ερωτήματα, για την αιτία του πόνου, της ασθένειας και της φθοράς. Η Ορθόδοξη Θεολογία, μέσα από τους λόγους του Ευαγγελίου έχει προσεγγίσει αυτές τις δύσκολες και δυσάρεστες έννοιες, προσφέροντας την «αλήθεια» στους πιστούς. Η αλήθεια αυτή όμως δεν μπορεί να υπάρξει και να σταθεί χωρίς την ύπαρξη και την αποδοχή της Αναστάσεως του Κυρίου. Εκεί στο ανέσπερο φως πλέον δεν υπάρχει λύπη, θλίψη και στεναγμός καθώς όπως είπε ο Κύριος «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον».

Βιβλιογραφία

1. Γένεση κεφ 3, 5-7
2. Γρηγορίου Θεολόγου. Λόγος ΛΗ΄ εἰς τὰ Θεοφάνεια, εἵτουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος, PG 36, 324B
3. Κατά Ματθαῖον 9, 1-8
4. Κατά Μάρκον. 2, 1-12
5. Κατά Λουκά 5, 17-26
6. Κατά Λουκά ιγ΄ 10-17.
7. Επιστολή Παύλου Πρὸς Κορινθίους ια΄ 31 – ιβ΄ 9
8. ΙΩ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλία εἰς τὸν παραλυτικὸν διὰ τῆς στέγης χαλασθέντα, ὅτι οὐκ αὐτός ἐστίν ὁ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ κείμενος· καὶ περὶ τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἰσότητος
9. Μ. Βασιλείου, Ἐπιστολή Ρ΄, Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων, Saint Basile. Lettres, vol. 1, Επιμ. Εκδ. Υ. Courtonne, Εκδ. Les Belles Lettres, Paris 1957, σ. 21810-11 (PG 32, 504C)
10. «Επιστολή πρὸς τὸν ρήτορα Ευδόξιο» π. Λίβυος (π. Charalampos Libyos Papadopoulos)
11. Θεοδώρου Τριφυθοῦντος *Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς εξορίας καὶ τῶν θλίψεων τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου*, PG47, 53-90
12. *Βίος Οσίας Συγκλιτικῆς*. Ευεργετινός, τόμος Γ, Ὑπόθεση Κ (20), σελ 160. Εκδόσεις το Περιβόλι της Παναγίας, Θεσσαλονίκη 2006
13. Αγίου Νικοδήμου Αγιορείτου. *Συναξαριστὴς τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ*. Τόμος Α΄. Εκδόσεις Δόμος, 2005
14. *Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καὶ ἀσκητικῶν*. Ε΄ Τόμος. Κύριλλος ὁ Σκυθοπολίτης. Βίοι Ἀγίων. Εκδότης: Γρηγόριος Παλαμάς-Πατερικὲς ἐκδόσεις
15. Κατά Ἰωάννη 5, 1-15
16. Κατά Ματθαῖον 9, 28-29
17. Κατά Ματθαῖον ιε΄, 21 – 28
18. Ἰώβ 2,7
19. Τοῦ Ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, Τα Ευρισκόμενα πάντα. Παρίσι 1888
20. Επιστολή Παύλου Πρὸς Κορινθίους Β΄ ια΄ 21 – ιβ΄ 9
21. Ἰωάννου Χρυσοστόμου Πατρολογία Τόμος 50
22. Γρηγόριος Παλαμάς: Επιστολή Πρὸς τὴν σεμνοτάτην ἐν μοναζούσαις Ξένην. Φιλοκαλία Τόμος Δ΄